

Висновки. На європейському ринку лісової продукції Україна відіграє незначну роль, що є результатом переважно екологічної спрямованості розвитку національного лісового господарства, лісодефіцитності нашої держави, слабкої інтегрованості України до міжнародної торгівлі лісопродукцією, а також низької конкурентспроможності лісової продукції, що пов'язано з недостатнім рівнем її переробки та маркетингу. Порівняно із структурою європейського експорту Україна вивозить переважно продукцію низького рівня переробки: майже втричі більше пиляного лісу та у 7 разів більше круглого лісу, ніж в середньому по Європі. В цілому, за співвідношенням імпорту/експорту наша держава є переважно дрібним імпортером відносно дешевої продукції.

Для виконання зобов'язань перед світовою спільнотою щодо запровадження принципів сталого розвитку, підвищення міжнародного іміджу держави та лісової галузі, залучення іноземних інвестицій до лісового сектора та утримання гідних позицій України на міжнародному лісовому ринку необхідно запровадити лісову сертифікацію. Міжінституційний процес розробки національної схеми сертифікації, що розпочався в Україні, потребує належної підтримки та широкої популяризації.

Література

1. Айвазян С.А., Бухштабер В.М., Енюков И.С., Мешалкин Л.Д. Прикладная статистика: Классификация и снижение размерности. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 607 с.
2. Болч Б., Хуань К. Дж. Многомерные статистические методы для экономики. – М.: Финансы и статистика, 1979. – 317 с.
3. Зайцев Г.Н. Математика в экспериментальной ботанике. – М.: Наука, 1990. – 296 с.
4. Лакин Г.Ф. Биометрия. – М.: Высшая школа, 1980. – 294 с.
5. Синякевич І. Лісовий сектор України. Як вижити в умовах ринкової економіки?// Деревообробник. – 2000, № 3. – С. 1-3.
6. EU-wide imports of hardwood primary and secondary wood products// Hardwoodmarkets.com. Vol.17. – No1. – January 2002. P. 12.
7. FAO. 2002. FAO Web Pages. <http://www.fao.org>.
8. Press Release ECE/TIM/02/01. – Geneva, 10 September 2002. – 2 p.

УДК 630*6; 630*186

*Ст. наук. співроб. В.В. Лавров, канд. біол. наук;
ст. наук. співроб. Г.В. Бондарук, канд. біол. наук – УкрНДЛГА*

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЛІСОВОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ: УМОВИ РОЗВИТКУ ТА УЗГОДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ РАМОК

Проведено порівняльний аналіз міжнародних схем сертифікації FSC та PEFC на предмет прийнятності для України. Встановлено, що за сучасних нормативно-правових, соціально-економічних та екологічних умов, що склалися у державі і лісовій галузі, а також політичного вибору розвитку України у напрямку ЄС, більш прийнятною є схема PEFC. Сертифікація за схемою FSC реальна лише для окремих лісгосподарських підприємств з високим рівнем розвитку та відповідним експортним потенціалом.

Ключові слова: концепція сталого розвитку лісів, міжнародне співробітництво, сертифікація лісів, PEFC, FSC, нормативно-правова база

*Senior scientific employee V.V. Lavrov;
senior scientific employee G.V. Bondaruk – URIFFM*

The problems of forest certification implementation in Ukraine: conditions for development and reconciliation between international and national legislative and normative frameworks

The comparative analysis of international certification scheme FSC and PEFC was carried out on agreeable in Ukraine. It is determined that in contemporary norm-legislative, socio-economic and ecological conditions in the country and in forest sector, and in condition of political choice of Ukraine development towards to EU the scheme of PEFC is more suitable. Forest certification according to FSC scheme is real only for several forest enterprises with high level of development and according export potential.

Keywords: conception of sustainable forestry, international cooperation, forest certification, PEFC, FSC, norm-legislative base

Наразі загально визнаним є факт, що у збереженні стабільності біосфери на всіх ієрархічних рівнях визначальну роль виконують ліси завдяки збереженню природних умов життя, біорізноманіття та глобальному впливу на клімат планети (Ріо, 1992). Прийняттю на конференції в Ріо концепцію сталого розвитку лісів у загальних рисах можна сформулювати як управління лісами та використання лісових угідь такими способами і з такою інтенсивністю, при яких забезпечувалися б їхнє біологічне різноманіття, продуктивність, здатність до відновлення, життєздатність і потенційна можливість виконання ними як у даний час, так і в майбутньому корисних для людини функцій: продуктивних, захисних, регулювальних, меліоративних, рекреаційних, духовних [16].

Україна зобов'язалася впроваджувати принципи сталого розвитку у лісову галузь у рамках Гельсінського процесу, який сприяє узгодженню лісових стратегій країн із помірними лісами. Це спонукає до розробки наукового, нормативного та інституційного забезпечення цього процесу. У нашій державі вже функціонує ряд інституцій, підготовлено проект концепції сталого розвитку, вносяться корективи у законодавство. У лісовій галузі ця робота лише розпочинається [1-14].

Одним із механізмів запровадження принципів сталого розвитку у лісове господарство є сертифікація лісів, яка була запропонована міжнародними природоохоронними організаціями ще на початку 90-х років ХХ ст. За своєю суттю вона принципово відрізняється від чинної в Україні сертифікації продукції та послуг (їх відповідності певним технічним, санітарно-гігієнічним вимогам тощо) тим, що не відповідає за якість продукції чи послуг, а свідчить про те, що в результаті їх виробництва не нанесено шкоди природним екосистемам. Сертифікація лісів – це добровільний, прозорий, незалежний процес, в якому прагнуть узгодити інтереси всіх суб'єктів суспільних відносин щодо лісокористування. Вона реалізується шляхом процедури аудиту незалежною третьою стороною (у більшості випадків) лісових підприємств та системи ведення лісового господарства на предмет відповідності міжнародним стандартам відповідно до принципів сталості (або збалансованості соціальної, економічної та екологічної складових розвитку). Результатом оцінки є сертифікат. Головними компонентами виконання сертифікації є: 1) схема

(система) сертифікації – організаційна структура; 2) критерії сертифікації (стандарти); 3) алгоритм практичного виконання сертифікації. Критерії сертифікації лісів можуть бути встановлені сертифікаційною організацією, керівним органом системи або спеціальною організацією за умови добровільного погодження їх між зацікавленими сторонами в рамках нормативного поля держави та міжнародних вимог щодо цих стандартів.

У розвинутих країнах сертифікація лісів вже активно діє як: 1) інструмент лісової політики та політики з охорони довкілля, спрямований на сприяння сталому управлінню лісами, що створює умови для збалансованого використання всіх лісових ресурсів; 2) гарантійна інформація для споживачів лісової продукції про те, що її отримано з лісів, які управляються згідно з вимогами концепції сталого розвитку; спеціальний логотип свідчить, що частка такої продукції у партії товару для більшості видів становить не менше 70 %; 3) інструмент щодо прийняття маркетингових рішень, якщо сталий розвиток стає однією з цінностей виробництва.

Таким чином, лісова сертифікація має виконувати функцію аудиту лісових ресурсів, систем ведення лісового господарства та лісокористування на предмет відповідності вимогам концепції сталого розвитку, вона є складовою національної лісової політики сталого розвитку і має розроблятися на національному, регіональному та локальному рівнях.

Зовнішня проблема вибору напрямку запровадження в Україні лісової сертифікації

На сьогодні найпоширенішими схемами лісової сертифікації є схеми Ради з управління лісами (FSC) [17] та Загальноєвропейської лісової сертифікації (PEFC) [15], які мають певні організаційно-функціональні відмінності (див. табл.).

FSC було створено у 1993 році за ініціативою НУО Грінпіс, Друзі Землі, WWF. Наразі ці НУО розглядають FSC як єдину систему сертифікації, що заслуговує на довіру. FSC діє за всеосяжною схемою, тобто поєднує встановлення світових та ухвалення національних стандартів, акредитацію органів сертифікації, надання прав на маркування та застосування логотипу (в інших схемах сертифікації ці види діяльності відокремлені один від одного). Плата, що беруть за сертифікацію акредитовані FSC організації, є досить високою для власників непромислових лісів. Тому сертифікація за схемою FSC охоплює, головним чином, ліси, що знаходяться у громадській власності, або у власності підприємств лісового комплексу і є найрозповсюдженішою в Європі та Північній Америці. Основні ринки лісової продукції контролюються FSC.

Раду PEFC було створено у 1999 році лісовласниками Фінляндії, Німеччини, Франції, Норвегії, Австрії і Швеції спільно з представниками деяких компаній лісового комплексу як альтернативу щодо FSC. Схема PEFC орієнтована на пан-європейські критерії сталого розвитку. Рада PEFC схвалює національні схеми, якщо вони задовольняють вимоги щодо встановлення стандартів, аудиту третьою стороною, процедур сертифікації та акредитації, а також управляє маркуванням PEFC. Рада PEFC не є органом акредитації (як FSC) і тому не вступає у суперечність з Інструкціями Міжнародної організа-

ції по стандартах (ISO) № 61 "Загальні вимоги оцінки сертифікації реєстраційних органів". Акредитація органів сертифікації проводиться третіми сторонами – Національними або державними акредитаційними службами.

Табл. Зіставлення схем сертифікації FSC та PEFC [15, 17, 18]

Показники	FSC	PEFC
Нормативна база	10 глобальних Принципів і зв'язані з ними критерії	6 Критеріїв Гельсінського процесу і 27 кількісних і якісних індикаторів
Функції	Акредитація аудиторів, встановлення світових стандартів, схвалення національних стандартів, управління маркуванням FSC	Схвалення національних схем, управління маркуванням PEFC
Органи функціонування	Приватні органи сертифікації	Національні схеми, які застосовують органи сертифікації третьої сторони
Члени, схеми	Природоохоронні, соціальні та економічні організації, органи сертифікації, приватні власники	Органи управління національними схемами та їх представники
Встановлення стандартів	Через процес посередництва, який регулюється	Через відкритий процес посередництва
Схвалення національних схем	Меморандум про взаєморозуміння з LEI (Індонезія), обговорення з NTCC (Малайзія) та іншими схемами	Має право схвалювати як національні європейські, так і неєвропейські схеми, які задовольняють його вимоги
Стан процесу	Розроблено сертифікацію переміщення лісопродукції від лісової ділянки до споживача (моніторинг "ланцюга охорони"). FSC є головною сертифікаційною системою, яка дає змогу маркування лісових продуктів, якщо послідовність заходів з охорони продукції у ланцюгу ліс-ринок теж сертифікована	Визначено загальні правила до сертифікації продукції в межах лісу. Ще не розроблено принципів та правил контролю за межами лісу при переміщенні продукції від лісу до споживача. Розроблено сертифікацію верифікації походження деревини, але проблема "ланцюга контролю" та маркування лісових продуктів ще не вирішена

Для успішної сертифікації лісів у майбутньому дуже важливим є взаємне визнання найголовніших сертифікаційних схем. Існування конкуруючих схем FSC та PEFC погіршує порозуміння на ринку. Тоді як PEFC переважає за площею сертифікованих лісів, FSC лідирує на ринку сертифікованої лісової продукції. Триває також суперечка між FSC та рядом регіональних і національних схем лісової сертифікації. Критика міжнародними НУО, ініціаторами створення FSC, інших сертифікаційних схем затримує процес погодження та взаємного визнання світових лідерів – PEFC та FSC, який започатковано організаціями CEPI, IFIR. Але, незважаючи на це, на сьогодні подвійну схему сертифікації (PEFC+FSC) вже запровадили Велика Британія, Іспанія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Чеська Республіка, Латвія, Естонія.

Зазначені протиріччя щодо схеми запровадження у практику принципів сертифікації лісів та складність прогнозування розвитку міжнародного ринку лісової продукції є зовнішньою проблемою вибору напрямку запровадження в Україні лісової сертифікації. За даними консалтингової фірми GFA

Terra Systems, акредитованої FSC, на початок 2004 року система PEFC діяла у 14 європейських країнах (сертифіковано 46,1 млн. га лісів), а система FSC функціонувала у 27 європейських країнах (сертифіковано 40,4 млн. га лісів). Визнано національні ініціативи щодо лісової сертифікації FSC у 17 країнах, а PEFC – у 21 країні.

Внутрішня проблема вибору напрямку запровадження в Україні лісової сертифікації

Починаючи з 2000 року, FSC впроваджується в Україні. За цей час чотири поліських держлісгоспи з високим рівнем розвитку та експортного потенціалу – Тетерівський, Баранівський, Ємільчинський та Білорічський було акредитовано компанією ІМО (Швейцарія) на замовлення компанії ІЛ-МЕСТ (Словенія), яка зацікавлена в експорті української деревини. На основі добровільного об'єднання цих чотирьох підприємств та фірми Драгопласт ІМПОРТ-ЕКСПОРТ С.р.л. у 2000 році було організовано першу в нашій державі "Українську Групу Сертифікації" (CERTIFIVE Group Ukraine). Площа сертифікованих лісів цієї Групи становить 203 тис. га, а потенційна пропозиція сертифікованої лісопродукції – 360 тис. м³ щорічно.

Після науково-практичної конференції "Сертифікація лісів України у контексті розвитку сучасної лісової політики", яка відбулась у Києві (НАУ) 24-26 жовтня 2002 року, та проведених консультацій між українськими фахівцями та експертами FSC, в нашій державі започатковується загальнонаціональний процес розробки національної схеми сертифікації. З березня 2004 року за підтримки альянсу WWF та Світового Банку, а також консультативної допомоги незалежної консалтингової фірми GFA Terra Systems, починається формування національної робочої групи, яка візьме на себе зобов'язання розробки та апробації національних стандартів лісової сертифікації України. Основним завданням робочої групи є узгодження вимог FSC з нормативно-правовим полем України на принципах добровільності, прозорості та узгодження інтересів всіх сторін. Але уже перший досвід зі сертифікації лісів в Україні за схемою FSC показав, що існує ряд нормативно-правових, соціально-економічних та екологічних питань, що потребують узгодження та детальнішого вивчення для впровадження цієї схеми в Україні [1-3, 7, 9]. Проведені УкрНДІЛГА у 2000-2003 рр. дослідження щодо готовності лісової галузі України до запровадження принципів сталого розвитку та лісової сертифікації свідчать, що цей принципово новий напрям розвитку лісової галузі потребує відповідних змін у лісовій політиці, Лісовому кодексі, багатьох галузевих нормативах. Найбільш актуальним є узгоджене запровадження екологічних імперативів. Для досягнення успіху у переорієнтації лісової галузі на біосферний напрямок розвитку необхідно вирішити ряд завдань: забезпечити формування ноосферного світогляду при підготовці та підвищенні кваліфікації фахівців, розробити план дій щодо паритетної, системної гармонізації соціальних, економічних та екологічних цілей та стратегій розвитку, вдосконалити регулятивні механізми щодо запровадження та дотримання принципів сталого розвитку.

Висновки. На етапі виходу України із системної кризи переформування системи цінностей у суспільстві, започаткування узгодження нормативно-правового поля до сучасних міжнародних вимог, питання екологізації ще не набули пріоритету порівняно з соціально-економічними проблемами. Тому лісова сертифікація ще не сприймається як перспективна інституція не лише широким загалом, але й багатьма фахівцями. Це гальмує рух України до світової спільноти.

Виходячи з політичного вибору Україною напрямку розвитку до ЄС, запровадження екологічних принципів пан-європейського процесу у лісову галузь, прагнення до суверенітету та розбудови власних інституцій в умовах зародження демократичного суспільства, ринкової економіки, елементів сталого розвитку більш доцільним є вибір PEFC-схеми як рамкової інституції щодо сертифікації лісів. Ідеологія PEFC визначає базові орієнтири сталого лісокористування в межах національної лісової політики та з врахуванням специфіки соціально-економічного розвитку держави. PEFC-схема сприяє інтеграції національних схем сертифікації лісів у міжнародне співтовариство, є більш гнучкою, ніж FSC, схемою і більш прийнятною для України у перехідний період її соціально-економічного розвитку та формування власних інституцій. Враховуючи міжнародний досвід, доцільно вивчити можливість розробки уніфікованої схеми (FSC+PEFC).

Література

1. **Ведмідь М.М., Букша І.Ф., Лавров В.В.** Стан та перспективи сертифікації лісів в Україні// Наук. вісник НАУ: Лісівництво. – К.: НАУ, 2002, вип. 54. – С. 15-22.
2. **Кирилюк С., Попков М., Полякова Л.** Перспектива сертифікації лісів України// Лісовий і мисливський журнал. – 2001, №3. – С. 10-12.
3. **Кравець П.В.** Практичні аспекти лісової сертифікації в Україні за схемою Лісової наглядової ради// Наук. вісник НАУ: Лісівництво. – К.: НАУ, 2003, вип. 61. – С. 246-261.
4. **Критерії та індикатори сталого розвитку лісової галузі України.** Методичні рекомендації з питань ведення та управління лісовим господарством/ За редакцією академіка УААН Фурдичка О.І.. – К.: Нора-прінт, 2003. – 138 с.
5. **Кравець П.В., Лакида П.І., Швиденко А.З.** Парадигма стійкого розвитку і біосферної ролі лісів України// Наук. вісник НАУ: Лісівництво. – К.: НАУ, 1999, вип. 17. – С. 80-87.
6. **Кравець П.В., Лакида П.І.** Критерії та індикатори сталого управління лісами// Наук. вісник УкрДЛТУ: Концепція Екологічної Конституції Землі – правова основа стратегії сталого розвитку. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 12.7. – С. 146-158.
7. **Лавров В.В., Букша І.Ф., Бондарук Г.В.** Національна схема лісової сертифікації// Лісовий і мисливський журнал. – К., 2002, №5-6. – С. 8-9
8. **Лавров В.В., Пастернак В.П.** Проблеми еколого-економічної оцінки лісових ресурсів, управління ними та лісокористування у контексті концепції сталого розвитку// Теорія і методи оцінювання, оптимізації використання та відтворення земельних ресурсів: Матеріали між нар. наук. конф. у 2 частинах. Київ, 11-14 листопада 2002 р./ НАНУ РВПС України. Ч. 1. – С. 202-206.
9. **Лавров В.В., Пастернак В.П.** Проблеми та напрямки переходу лісової галузі України до сталого розвитку на основі лісівничо-екологічних принципів господарювання// Лісова типологія в умовах сталого розвитку лісового господарства України: Матеріали Восьмих Погребняківських читань. – Харків, 3-5 жовтня 2002. – С. 109-113.
10. **Патлай І.М., Ткач В.П., Усцький І.М., Букша І.Ф.** Лісові екосистеми України в контексті її сталого розвитку// Проблеми сталого розвитку України. – К.: БМТ, 1998. – С. 268-280.
11. **Синякевич І.** Лісовий сектор України. Як вижити в умовах ринкової економіки// Деревообробник: Всеукраїнська галузева газета. №3 (3), 4-17 травня 2000 р. – Львів. – С. 1-3.
12. **Стратегічний план розвитку лісового сектору України/ Українсько-шведський проект/** Заключний звіт. – 2000. – 126 с.

13. Ткач В.П., Лавров В.В., Букша І.Ф. Лісова сертифікація в Україні: проблеми та науково-організаційні основи реалізації// Наук. вісник НАУ/ Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К.: НАУ. – 1997. Лісівництво. – 2002, вип. 54. – С. 36-43.

14. Ткач В.П., Лавров В.В., Букша І.Ф. Проблеми та напрямки переходу лісової галузі України на засади сталого розвитку// Лісівництво і агролісомеліорація. – 2002, вип. 102. – С. 3-9.

15. PEFC. 2001. PEFC Web Pages. [http:// www.pefc. org](http://www.pefc.org).

16. Principles for Sustainable Management of Global Forest. Global Forestry Coordination and Cooperation Project, 1992. – 33 p.

17. FSC. 2002. FSC Web Pages. [http:// www.fscoax.org](http://www.fscoax.org).

18. FSC Principles and Criteria. Document 1.2 Revised February 2000. – 6 p.

УДК 630*95

Асист. А.М. Польовський – УкрДЛТУ

ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОРЕНЕВИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Проведено аналіз можливих економічних, соціальних та екологічних ефектів на лісове господарство внаслідок зростання рівня кореневої плати. Подано рекомендації щодо ключових характеристик системи встановлення корневих платежів.

Ключові слова: кореневі платежі, оцінка лісу на корню, система оцінки лісу на корню.

Assist. A.M. Polovskyy – USUFWT

Economic, Social, and Environmental Aspects of Stumpage Price Determination in Ukraine

Paper analyzes possible economic, social, and environmental effects from the increase in the level of the stumpage price. Key features of the stumpage pricing system are presented and specific recommendations for the Ukrainian forest management are given.

Keywords: stumpage price, stumpage valuation, stumpage pricing system.

Кореневі платежі виражають вартість лісу на корені, яка встановлюється через відповідні процедури оцінки. На заході кореневі платежі називають корневими цінами, або ж цінами на ліс на корені, визначеними в результаті його оцінки. Отже, оцінка лісу на корені – це застосування відповідних методів оцінки з метою встановлення вартості лісового насадження для його продавців чи покупців у певній ситуації на певний момент часу [4].

Основні методи оцінки лісу на пні (метод встановлення ціни лісу на пні за залишковою вартістю та метод прямої оцінки, що використовує регресійний аналіз) детально описувалися в працях [1, 2, 9]. Необхідно відзначити, що кожен з цих методів має свої переваги і недоліки. Так, незважаючи на довгу історію застосування методу оцінки лісу на пні за залишковою вартістю в Сполучених Штатах та деяких провінціях Канади, він має ряд істотних недоліків, а саме: використання середніх величин змінних, неврахування всіх факторів, що впливають на кореневі ціни, та відсутність досконалої інформації про витрати лісопереробників.

На відміну від оцінки лісу за залишковою вартістю, метод регресійного аналізу дає змогу оцінити вартість лісу на корені на основі історичних даних про продаж ділянок лісу. Цей метод використовує принципово інший підхід до оцінки: визначається відразу кінцева ціна продажу лісу на пні. При